

Илж. Петар Лалатовић

Републички завод на привредно планирање, Титоград

Неки важнији показатељи из анкете о сељачким газдинствима у 1963. години

Према последњем попису становништва од 1961. године, у СРЦГ било је 471.897 становника са 106.569 домаћинстава, од чега посједника са земљом 65.312 или 61,5% укупног броја домаћинстава. Укупан број становника у 1963. години, по статистичким подацима, био је 490.000. Величина посједа наведеног броја домаћинстава која имају земљу била је:

— домаћинства		до	0,05	ха	1 625	или	2,5%	
„	од	0,06	до	0,50	ха	8 670	или	13,3%
„	од	0,50	до	1,00	ха	9 740	или	14,9%
„	од	1,00	до	2,00	ха	11 753	или	18,0%
„	од	2,00	до	3,00	ха	7 664	или	11,8%
„	од	3,00	до	5,00	ха	9 164	или	14,0%
„	од	5,00	до	8,00	ха	6 436	или	9,8%
„	од	8,00	до	10,00	ха	2 910	или	4,5%
„	од	10,00	до	15,00	ха	3 176	или	4,8%
„	преко		15,00	ха	3 725	или	5,7%	
— непозната домаћинства					449	или	0,7%	

Ови подаци указују да су посједи домаћинства мали, јер на посједе до 0,5 ха отпада око 16% или на посједе до 2 ха око 49% укупног броја сељачких газдинстава. Поред тога, ови посједи се састоје из више ситних парцела а структура искоришћавања земљишта је неповољна због високог учешћа нископродуктивних површина под ливадама и пашњацима.

По наведеној анкети од 1963. године, број стоке, живине и кошница пчела на једно сељачко домаћинство у Црној Гори, а према величини посједа, био је, просјечно узев:

Газдинства	Говеда	Свиње	Овце	Кокоси	Кошнице пчела
до 2,00 ha	2,11	0,48	4,74	7,32	0,25
од 2,00 до 3,00	2,52	0,58	10,35	6,91	0,35
од 3,00 до 5,00	3,81	0,65	11,07	5,81	0,76
од 5,00 до 8,00	3,71	0,51	15,28	4,28	0,22
преко 8,00 ha	3,85	0,51	14,33	7,55	0,25
просјек	3,00	0,54	9,93	6,48	0,36

Број говеда и оваца у просјеку на једно домаћинство расте са величином посједа, сем код говеда, гдје пада на посједима од 3 до 8 ha и код оваца на посједима од 5 до 8 ha. Код свиња расте број грла са величином посједа до 5 ha, па онда опада. Број кокоси је врло мали, а поред тога пада са порастом посједа, сем код газдинства са посједом преко 8 ha.

Изнијето стање посједа сељачких домаћинстава и броја стокe, живине и кошница пчела у просјеку на једно домаћинство довољно указује на економску снагу ових газдинстава.

На основу података из анкете прављене 1963. године (који имају оријентациону вриједност и дају основе за оцјену односа и тенденција) просјечан број чланова домаћинства у СФРЈ био је 5,3 а у СРЦГ 5,9 лица док је просјечан број привредно активних чланова у СФРЈ 2,5 а у СРЦГ 3,2. Од просјечног броја привредно активних чланова у СФРЈ у пољопривреди је 75% а ван пољопривреде 25% а у СРЦГ у пољопривреди је 40% а ван ње 60%.

Доходак сељачких газдинстава формира се од дохотка са газдинства и ван газдинства у виду новца и натуралне потрошње, што показује сљедећи преглед:

— у 000 динара

	Доходак домаћинства			Са газдинства			Ван газдинства		
	Укупно	У новцу	Натур. потрош.	Свега	У новцу	Натур. потрош.	Свега	У новцу	Натур. потрош.
СФРЈ	644,1	388,3	255,8	449,6	208,1	241,5	194,5	180,2	14,3
СРЦГ	612,9	324,3	288,4	352,9	74,6	278,3	260,0	249,9	10,1

Доходак сељачких газдинстава у Црној Гори мањи је од дохотка газдинстава у земљи. Карактеристично је што је доходак са газдинства знатно мањи а доходак ван газдинства већи него у земљи. Такође је карактеристично што у дохотку са газдинства у Црној Гори, доходак у новцу учествује 21,1% а у просјеку у Југославији знатно више: 46,2%.

Из наведених података по анкети произилази да се доходак сељачких газдинстава у Црној Гори добрим дијелом ослања на

доходак ван газдинства (42%) док је просјечно учешће дохотка ван газдинства у Југославији око 30%. То уједно говори о слабој економској снази наших газдинстава а уједно, кроз учешће дохотка у новцу са газдинства у укупном дохотку, о врло малој тржности и природној производњи.

Просјечна укупна новчана примања по домаћинству у СРЦГ и у СФРЈ приказује сљедећи преглед:

— у 000 динара

	Укупно новч. прим.	Света	Са газдинства				Остало	Света	Ван газдинства				
			Рагарство	Воћарс. и Виногр.	Сточарство	Остало			Рада у пред. и зл.	Кир. и кућ. рад.	Лов. рад.	скуп. шум. плодова	Рада код прив. лиц.
СФРЈ	487,4	257,4	73,3	28,2	144,9	98,3	232,7	144,3	14,5	6,0	16,9	51,0	
СРЦГ	403,5	99,9	12,0	15,0	67,3	5,6	303,6	229,9	4,3	3,4	13,1	52,9	

У укупним новчаним примањима на газдинствима у СРЦГ, новчана примања са газдинства учествују око 25% а у СФРЈ са око 55% док та примања ван газдинства код нас износе око 75% а у земљи око 48% укупних новчаних примања. Од новчаних примања са газдинства највећа су од сточарства а ван газдинства од рада у предузећима и задругама и у Црној Гори и у читавој земљи, с том разликом што су та учешћа код наших газдинстава већа. И ови подаци упућују на сточарство као водећу грану пољопривредне производње од које сељачка газдинства убирају највеће приходе преко сточних производа: меса, млијека и др. Такође су карактеристична и новчана примања ван газдинства, посебно новчана примања од рада у предузећима и задругама, која износе код нас 75,6% а у земљи 61,8% укупних новчаних примања ван газдинства. Податак показује да су индивидуални произвођачи више оријентисани на зараде у предузећима и задругама него на сопственом газдинству, а такође да је кућна радиност занемарена и да се ту крију доста велике резерве.

Просјек укупних новчаних издавања за газдинство и непољопривредну дјелатност и за домаћинство приказује се сљедећим прегледом:

— у 000 динара

	За газдин. и непољ.							За домаћинство					
	Укупна новчана издав.	света	пољ. произв.	порез од пољ.	брuto улаг.	непољ. дјелат.	Света	исхрана	дуван и пиће	одјећа и обућа	стан, одрјев, осујетљ.	остали лични издаци	
СФРЈ	408,5	165,9	47,5	45,3	69,3	3,8	242,6	74,1	20,7	51,9	35,9	60,0	
СРЦГ	331,4	80,1	25,5	10,7	41,1	2,0	25,3	106,7	33,2	40,0	21,0	50,4	

Упоредјујући новчана издавања сељачких газдинстава код нас и у земљи види се да су укупна новчана издавања код нас мања, а такође да су и знатно мања за газдинство и непољопривредне дјелатности, док су нешто већа за домаћинство у односу на просјек у земљи. Новчана улагања за газдинство и непољопривредну дјелатност код наших газдинстава врло су мала, 24,1% укупних новчаних издавања. То говори да су ова газдинства неспособна не само за проширену него ни за просту репродукцију. Новчана издавања за домаћинство приближно су иста у Црној Гори и у просјеку у Југославији, али је њихова структура врло различита. Сељачка домаћинства у нас дају знатно више за исхрану, дуван и пиће, а за остала издавања мање него у СФРЈ. Већа издавања за исхрану у нас него просјечна у земљи потврђују чињеницу да сељачка газдинства у СРЦГ обезбјеђују знатно мању производњу на газдинству за сопствену исхрану него што је тај просјек у СФРЈ. Исто тако, неповољније је стање на нашим газдинствима у погледу новчаних издавања за дуван и пиће.

Вриједност личне потрошње на једног члана домаћинства види се из следећег табеларног прегледа:

— у 000 динара

	Јед. мјере	СФРЈ	% учешћа	СРЦГ	% учешћа
Укупно	дин.	81 151	100,0	84 106	100,0
Храна и пиће	„	49 774	61,4	56 203	69,9
Дуван	„	2 132	2,6	3 390	4,2
Одјећа и обућа	„	10 226	12,6	7 271	9,0
Стан, огрев и осветљење	„	6 622	8,2	4 729	5,9
Покућство	„	5 908	6,4	2 847	3,5
Хигијена и здрав.	„	1 858	2,3	1 068	1,4
Култура	„	2 340	2,9	2 667	3,3
Остали лични изд.	„	2 981	3,6	2 237	2,8

Према приказаним подацима вриједност личне потрошње по једном члану на газдинствима у СРЦГ мања је него у СФРЈ код свих категорија потрошње, сем код хране и пића, дувана и културе.

Просјечна годишња потрошња намирница по једном члану домаћинства врло је различита, што се види из следећих података:

	Јед. мјере	СФРЈ	СРЦГ	Разлика	
				+	-
Брашно —укупно	кг	188	163	—	25
Кукурузно	„	43	37	—	6
Месо и риба	„	24	19	—	5
Масноћа	„	13	10	—	3
Млијеко	л	79	133	+	54
Млијечни производи	кг	8	10	+	2
Јаја	ком.	75	57	—	18
Кромпир	кг	42	54	+	12
Пасуљ	„	9	5	—	4
Остало поврће	„	54	24	—	30
Воће	„	24	10	—	14
Шећер и мед	„	9	7	—	2

Просјечна годишња потрошња свих намирница по једном члану домаћинства у СРЦГ мања је него просјечна потрошња у земљи, сем код млијека, мљечних производа и кромпира, што указује да су наведени производи основа исхране сељачких домаћинстава, односно да су производи сточарства основни извори не само исхране него и новчаних примања за подмиривање осталих потреба домаћинства.

Према наведеној потрошњи, на једног члана домаћинства у СФРЈ долази просјечно 2 836 калорија а у СРЦГ 2 498, што је уједно и најниже у земљи. То долази у првом реду због мање потрошње меса и масноћа, поврћа и воћа.

У погледу биохемијског састава дневно утрошених намирница на једног члана домаћинства стање је следеће:

— дневно грама

	Угљени хидрати	Маси	Свега бјеланчевина	Бјеланчевине животињског перијекла
СФРЈ	577	66	92	24
СРЦГ	419	57	85	29

Као што се види потрошња угљених хидрата, маси и бјеланчевина мања је по члану домаћинства у СРЦГ него у СФРЈ а нарочито угљених хидрата.

Расподјелу дохотка и осталих примања просјечно по домаћинству показује следећи преглед:

	Потрошња домаћинства									
	Доходак и остала примања	Свега	у нагури	у новцу	Пореска данања	Улагања у газдинство	Инвест. у домаћинство	Отплата дуга	Реал. залиха пољ., промисл. и стоке	Разлика у гот. новцу
СФРЈ	682,6	430,1	209,4	220,7	47,8	64,6	0,740	18,7	38,6	82,1
СРЦГ	665,0	474,4	238,3	236,1	11,2	44,3	0,930	13,1	46,9	74,2

Доходак и остала примања сељачких газдинстава у СФРЈ већа су него код нас, док је потрошња домаћинства код нас већа. Међутим, пореска давања у СФРЈ већа су преко четири пута а затим су већа и улагања у газдинство, па самим тим и оплата дуга. Већа пореска давања у СФРЈ него код нас резултат су, с једне стране, већих посједа и веће заступљености бољих класа земљишта а, с друге стране, постизања већих приноса по јединици производног капацитета а уједно и повољнијег искоришћавања земљишта.

Сви изнијети показатељи о сељачким газдинствима како у СФРЈ, тако и у СРЦГ дају приближно јасну слику стања ових газдинстава, а указују и на поједине проблеме који стоје на путу бржег унапређивања ових газдинстава која још имају доминантну улогу у пољопривредној производњи. Кроз наведене и многе друге проблеме, односно њихово рјешавање, могуће је брже унапређивање пољопривреде на овим газдинствима. Изнијети подаци уједно указују да је индивидуални произвођач неспособан да сам, без друштвене интервенције (путем улагања и помоћи у стручним кадровима) знатније утиче на постојеће стање. Стога се намеће, а то је уједно и друштвена потреба, брже активирање пољопривредне производње на овим газдинствима путем сарадње са друштвеним газдинствима. Због тога кооперација треба да буде пут развоја пољопривреде на индивидуалним газдинствима за њихово шире укључавање у социјалистичке друштвене односе.

На основу изложених података из анкете о сељачким газдинствима у 1963. години, могу се резимирати следећи закључци:

Просјечан број чланова домаћинства и просјечан број привредно активних чланова већи је у СРЦГ него у СФРЈ, док је број привредно активних у пољопривреди знатно већи у СФРЈ, а ван пољопривреде мањи него у СРЦГ.

Доходак сељачких газдинстава у СРЦГ мањи је од просјечног дохотка у СФРЈ, а такође и укупна новчана примања и издавања.

Доходак са газдинства у СРЦГ мањи је, а ван газдинства већи у односу на СФРЈ.

Новчана издавања за газдинства и непољопривредне дјелатности мања су у СРЦГ, док су за домаћинство већа него у СФРЈ.

Вриједност личне потрошње и годишње потрошње намирница на једног члана домаћинства у СРЦГ мања је него у СФРЈ, а и структура исхране је неповољнија.

Дневни просјек калорија на једног члана домаћинства у СРЦГ мањи је него у СФРЈ и најмањи у земљи.

Биохемијски састав утрошених намирница слабији је у СРЦГ него у цијелој земљи, а мањи је и утрошак угљених хидрата, масти и бјеланчевина.